

vació fins a fer-ne un masculí de significat ben substantiu: «Oh ta amable companyia / dins l'horabaixa tranquil», Guasp (*IdOr* IX, 81); «era un horabaixa ennigulat i fresc que recordava les tardors de Bearn», IVilallonga (*Bearn* VII, p. 64); «l'esblaimada blavor dels horabaixes», Alomar (*Columna de Foc*, 197). A Menorca té curs una fórmula invertida: «—Ja vendrà 's divendres sant, / divendres sant, a baixa hora, / que 's meu Fill està a la creu, / i tots els pecats perdona», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 35). Tan soldat està el mot a Mallorca que se'n formen parasintètics: *horabaixenc* (*DAG.*); *horabaixol*; *horabaixet* (*ib.*) i fins *horabaixando* (que, trobat en *AlcM*, imita desmanoytadament el pseudopurista Xavier Casp com *horabaixant*, cosa inexistent).

DERIV.: *Horada* 'estona d'uns 60 min. necessària per a tal o tal cosa', ross. («abans d'una mitja *horada*» a Mosset, *RLR* LXIX, 174); però la locució *a hora orada* 'a deshores, molt tard' [*S.* XVIII, Galiana; Escrig, 1851] val., i tort., no té res a veure amb allò ni amb *hora*, car és simplement l'adjectiu *ORAT* 'desenraonat' (sense relació amb *HORA*), per més que tots esriguin falsament *horada*.

Horari ja n'hi ha un parell de testimonis de fi segle XIV: «un orari de voti qui sta dins un stoix de cyro» en un inventari de Martí l'Humà (Bofarull, *Marina Cat.*, 123); «l'astrolau e l'orari que ns fa», 1385, Rubió, *Docs. Cult.* II, 281. *Horer. Horetà.* + *Horassa*: «hi teniu una *horassa*, una mitja-horassa» us dirà el pagès garneu quan li demaneu una distància, si no es vol comprometre. *Deshores* «hores impròpies o desacostumades per fer quelcom», JRuyra (*O. C.*, 379a); i adverbialment fer *una cosa a deshora* [«intempèstive», Belv.; Lab. 1839 així o a *deshores*]: «hont vas tant a *deshora*?», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*).

CRP.: *Alhora* 'al mateix temps' [1805, Belv.: «han vingut tots a l'*hora*», si bé en dona una definició poc segura]: «ktohom estirant los brassos y cridant *alhora*», «Valga'm Déu, valga'm Déu --- exclamà la Madrona, contrariada y plena de confusió *alhora*»; cita de R. Casellas en *AlcM*, p. 550b, § 2b (la cita que dona d'un doc. mall. de 1533 és insuficient per veure'n el sentit); fins a les gramàtiques de Fabra s'escriu a l'*hora*, que ell rectificà feliçment (ja *DOrt.* també); no fou enterament exclusiu del català, car n'hi ha testimonis escadussers en Juan Ruiz, *L. de Buen Amor* (397a, amb nota a la meua ed.) i escrit *allora* en el *Libro de Marco Polo* (ed. Knust, *RFE* IX, 66n., text cast. de matís aragonès).

Aleshores [*leshores*, 1575]: «estos pesos no se han de entendre los que ara se usen, sinó los que *les hores* en Roma se usaven», «dita llengüeta té tapada la gargamella perquè no entre per allí altra cosa y --- tossint ab gran força se ha de traure defora, y *les hores* se alça dita llengüeta», OPou (*TbPu.*, 25, 287); *aleshores* [*DTO.* 1647]: «a *les hores*: tunc, tum», el qual, però, hi afegeix mots d'interpretació més incerta: «ju<n>ctim tum, vel tum locutus est filius tunc loquitur pater»; molts exemples fraseològics de *a les*

hores en Lacav. (s. v. *hora*); «sentirem brunzi las ba-las; / a las horas pensarem - en nostres pares y ma-res» en un romanç de guerra, que crec del S. XVIII (MilàF, *Romllo.*, 91.13).

El mot *aleshores*, juntament amb *allavors* és la forma popular d'aquest adverbi de temps en el català central, i àdhuc s'hi usa (a diferència de *llavors*) sense vulgaritat d'expressió. Molt general en tot el domini cat. or. i més enllà; si bé cap a muntanya se sent molt una pron. *ə̀lə̀zòrəs* (p. ex. Queralbs, 1935), aquesta sí pagesívola, i resultant d'encreuament amb *allavor(e)s*. Per a usos castellans provincials i antics de *a la hora*, -as amb el mateix valor veg. *DCEC* II, 942b 6-16. En particular es troba *a la hora* en el val. Timoneda (*Patrañuelo*, Rivad. III, 137), qui sap si com a deixalla del seu català. És discutible si resulta d'una expressió apocopada de *a les hores que* --- (passada des de relatiu a demostratiu), o si resulta d'una evolució fonètica divergent de *ILLIS HORIS* (> *LLAVORS*): potser més aviat allò, vista la data d'aparició tan tardana del mot present.

Tothora [*tota hora*, S. XIII, Llull; Jaume I; *tot'ora*, pel mateix temps i fins un poc abans]: «Nostre Senyor --- és tanta la mercè que ÉI nos feya, que *tota hora* -ns feya honrar de nostres enemics, de feytes e de paraula ---», Jaume I, pròleg (*Ag.*, p. 4); «yo seria ben content, si a vós plahia, entre nosaltres hagués pau --- e yo perdonaré a vós --- e açò no penseu que u diga per covardia, ans so prest per entrar en la batalla, ara o *tota hora* que ls jutges m'o manaran», Jo Martorell (*Ag.* I, 239); però la forma contracta ja està comprovada pel metre, en Cerverí de Girona: «*tot' or'* ab fi, - valerós, cor sirvén: / car hom axí - conquer pretz afinat», (*Rq.*, 53.9); en un vell romanç: «no 'm fassau anà al defora / que ploraria *tot' hora* / alabant lo vostre cor», MilàF (*Romllo.*, 568.59); «errant deessa que --- las mudans del temps causas *tothora* / --- distribuidora / ---», Josep Blanch (c. 1820-40, en Careta, *Barbr.*, s. v. *coturno*). Hi ha algun cas escadusser de *tod'ora* en castellà antic (JRuiz, *L. de Buen Amor*, 577b, veg. nota en la meua ed.). La grafia *tothora* és ja la de Lab. 1840, però Belv. encara a *tot' hora*.

Ara, adverbi compost de *HORA*, resultant d'una pronúncia relaxada (proclítica) d'una forma anterior *aora*, que es va contraure diversament en el fr. *ore*, *or* (< *AURA*), l'it. *ora*, el cat. i oc. *ara* (i del qual és una variant el port. i cast. ant. i clàssic *agora*, avui debilitat en cast. mod. *ahora*). El trobem ja en la forma moderna des dels primers temps de la llengua: «no te-n enganaré ne *ara* nec in antea», any 1084 (*Liber Feudorum Maior* II, 231, § 720); i, de nou, «no te-n enganaré, ne *ara* nec in antea», a. 1105 (*ib.* II, 237, § 727); «vostra honor che *ara* aveds, ne anant per ab lo meu consellg acaptarets, per nom, de castro Orsera», doc. de l'Urgellet de 1131 (PPujol, *DocVgUrg.*, 3.5), «per *hara* et per totum tempus», doc. de Segarra a. 1178 (Biosca, MiretS, *El més antic text*, 21); «Nostre Séiner --- ab los seus diciples, los dix --- en aquesta g<u>isa: --- *Ecce ascendimus Jherosolimam* ---